

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף צ

לימא דרבא תנאי היא: אולי דברי רבא (= 'הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מיד' שיעבוד') תלויים במחלוקת תנאים, שהרי רק הברייתא הראשונה סוברת ששחרור מפקיע מיד שיעבוד ולכן אם האשה הוציאה לעבד שן ועין יצא לחירות (= ברגע שהאשה הפילה את שינו הרי זה כאילו כתבה לו שטר שחרור, והשחרור מפקיע את שיעבודו של בעלה), אבל הברייתא השניה הרי סוברת שאינו יוצא לחירות אפילו מחמת האשה, וא"כ אינה סוברת את דברי רבא ששחרור מפקיע מיד שיעבוד.

לא: באמת שתי הברייתות סוברות את דברי רבא, אלא שהברייתא השניה סוברת שחכמים חיזקו את שיעבוד הבעל, והעבד משועבד לו כ"כ חזק עד שזה נחשב כאילו יש לו בו קניין הגוף.

כעת הגמ' חוזרת לבאר באופן אחר במה נחלקו שתי הברייתות:

ואי בעית אימא: באמת שתי הברייתות לא סוברות את תקנת אושא, וא"כ יש לבעל קניין בעבד רק לגבי ה'פירות', והם נחלקו האם קניין פירות כקניין הגוף או לא, דהיינו שהברייתא הראשונה סוברת שקניין פירות אינו כקניין הגוף וא"כ העבד שייך רק לאשה ולכן יוצא לחירות מחמתה, ואילו הברייתא השניה סוברת שקניין פירות כקניין הגוף, וא"כ העבד שייך גם לבעל, ולכן אינו יוצא לחירות מחמתה.

ופלוגתא דהני תנאי: כלומר ושתי הברייתות הנ"ל נחלקו (לגבי האם קניין פירות כקניין הגוף) במחלוקתם של התנאים שהובאו בברייתא אחרת -

הקדמה להבנת הברייתא: אדם שהרג עבד כנעני חייב מיתה. אולם לגבי אדון שהרג את עבדו הכנעני הדין הוא שהוא נידון 'ביום או יומיים', כלומר שאם העבד לא מת מיד אלא רק לאחר יום שלם (= 24 שעות מעת לעת), האדון פטור ממיתה, שנאמר "אִךְ אִם יוֹם או יוֹמִים יַעֲמֵד לֹא יָקָם כִּי כִסְפוֹ הוּא", והכוונה ליום שהוא כיומיים ויומיים שהם כיום דהיינו 24 שעות מעת לעת. **כעת נביא את הברייתא:**

המוכר את עבדו הכנעני למישהו אחר, וסיכם עימו שהעבד ישמש אותו (= את המוכר) עוד שלושים יום, נחלקו התנאים מה דין העבד באותם השלושים יום לגבי דין "יום או יומיים":

לדעת ר"מ - אם הראשון (= המוכר) הכה את העבד בתוך השלושים יום הללו והעבד לא מת אלא עמד "יום או יומיים", אינו חייב מיתה, לפי שקנין פירות (= המלאכה שהעבד עושה עבורו בשלושים יום הללו) כקנין הגוף וא"כ העבד שייך לו, ונמצא שהוא האדון של העבד והוא שייך בדין "יום או יומיים" ופטור, אבל אם השני (= הקונה) הכה את העבד בתוך השלושים יום הללו והעבד לא מת מיד, אלא מת אפילו לאחר שלוש שנים מחמת המכה, חייב מיתה, לפי שהוא לא שייך לו ונמצא שהוא ככל אדם שהרג עבד כנעני וחייב מיתה.

לדעת רבי יהודה - השני (= הקונה) שייך בדין "יום או יומיים" ופטור לפי שהוא קנה את העבד והוא שייך לו, אבל הראשון (= המוכר) לא שייך בדין "יום או יומיים" לפי שקנין פירות אינו כקנין הגוף, וא"כ העבד לא שייך לו וחייב.

לדעת רבי יוסי - גם המוכר וגם הקונה שייכים בדין "יום או יומיים", המוכר לפי שכעת העבד נמצא אצלו ויש לו בו קנין פירות, והקונה לפי שהוא קנה אותו וגופו קניו לו. הטעם הוא לפי שרבי יוסי מסתפק האם קנין פירות כקנין הגוף או לא, וכיון שהדין הוא שספק נפשות להקל (= יש ספק האם הראשון חייב מיתה או השני, ומספק מקילים ולא הורגים אף אחד מהם) לכן שניהם פטורים.

לדעת רבי אלעזר ~~אלעזר~~ - גם המוכר וגם הקונה לא שייכים בדין "יום או יומיים", הקונה לפי שכעת העבד לא נמצא אצלו, והמוכר לפי שהעבד כבר אינו 'כספו' (שהרי כבר מכר אותו), ולכן כל אחד מהם שהכה את העבד בתוך השלושים יום והעבד לא מת אלא עמד "יום או יומיים" חייב מיתה.

אמר רבא: טעמו של רבי אלעזר ~~אלעזר~~ - שנאמר "אִם יוֹם או יוֹמִים יַעֲמֵד לֹא יָקָם כִּי כֶסֶף הוּא", רק אם העבד הוא כספו המיוחד לו דהיינו שהוא שייך לאדון מסוים בלבד ואין לאף אחד רשות להשתמש בו חוץ ממנו, אז הוא שייך בדין "יום או יומיים", וכיון שיש למוכר רשות להשתמש בעבד למשך שלושים יום הרי שבאותם הימים אין הוא כספו המיוחד של השני, ולכן השני חייב. [והראשון גם לא שייך בדין "יום או יומיים", לפי שלדעת רבי אלעזר קנין פירות אינו כקנין הגוף ולכן העבד אינו שייך לו גם באותם השלושים יום].

כמאן אזלא וכו': דברי אמימר שאיש ואשה שמכרו נכסי מלוג לא עשו כלום (ואפילו אם מכרו יחד), מתאימים לשיטת רבי אלעזר, לפי שלדעתו צריך שהעבד יהיה שייך לאדון מסויים בלבד, וכמו כן כאן כיון שכל גוף הנכסי מלוג שייך לאשה ואילו כל הפירות של הנכסי מלוג שייכים לבעל, הרי שהם אינם מיוחדים לאיש לבדו ולא לאשה לבדה, ולכן לא חלה המכירה.

מאן תנא וכו': הברייתא שאומרת שמי שחציו עבד וחציו בן חורין (= שהעבד נתן לאדון את דמי חציו) וכן עבד של שני שותפין אינם יוצאים לחירות אם האדון הוציא להם שן או עין או אחד מ-24 ראשי אברים שאינם חוזרים, מתאימה לשיטת רבי אלעזר, שכיון שהוא לא עבד המיוחד לאדון מסויים הרי שאין הוא בכלל מה שנאמר "וְכִי יִכֶּה אִישׁ אֶת עֵין עַבְדּוֹ... לְחַפְּשֵׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת עֵינוֹ".

משנה: התוקע לחבירו: הסוטר לחבירו על אוזנו (ויש מפרשים שתקע בשופר באוזנו), נותן לו מטבע 'סלע' משום בושת.

סטרו: סטירה על הלחי.

לאחר ידו: סטירה בגב היד יש בה זלזול גדול יותר (רמב"ם פיה"מ).

צרם באוזנו: משך לו באוזן.

העביר טליתו ממנו: הוריד לו את הבגד העליון.

פרע ראש האשה בשוק: הוריד לה את הכיסוי ראש.

הכל לפי כבודו: ככל שהמתבייש מכובד יותר הבושה שלו גדולה יותר, זו דעת תנא קמא. אבל לדעת רבי עקיבא אמנם לפי הכבוד גודל הבושה, אך עניי שב ישראל אינו נחשב כעני, אלא הוא נחשב לגבי בושת כמו עשיר שירד מנכסיו, שהבושה שלו גדולה יותר מעני שתמיד היה עני (מאירי).

אמר לו - רבי תן לי זמן: עד שאני אשיג את הכסף.

שמרה: הלך האיש ועקב אחרי האשה, וראה אותה עומדת בפתח חצרה. לקח כד עם מעט שמן ושבר אותו בפניה, הורידה האשה את הכיסוי ראש שלה וסכה את שערותיה בשמן. הביא האיש שני עדים שיעידו על כך ובא לרבי עקיבא ושאל אותו:

לאשה כזו שאינה מתביישת לגלות את שערותיה, אני צריך לשלם 400 זוז על כך שגיליתי את שערותיה?

אמר לו (= רבי עקיבא): אין זו טענה. כי החובל בעצמו 'פטור' (כלומר הוא גילה שלא אכפת לו מגופו, תוס') ובכל אופן אם אחרים חבלו בו הם חייבים לשלם לו. וכן הקוצץ את העצים שלו אפילו שאסור לו לעשות כן משום 'בל תשחית' הוא פטור, ובכל אופן אם אחרים קצצו לו הם חייבים לשלם לו.

וכן לגבי המקרה שלנו גם אם היא ביישה את עצמה, עדיין אתה חייב על מה שביישת אותה.

גמרא: איבעיא להו מנה צורי: למדנו במשנה התוקע לחבירו לדעת רבי יוסי הגלילי נותן לו 'מנה'. השאלה לאיזה 'מנה' הכוונה? האם מטבעות 'כסף צורי' שהם כסף מלא, או מטבעות 'כסף מדינה' העשויים מחלק אחד כסף ושבעה חלקים נחושת. ונמצא שהערך של 'כסף מדינה' הוא שמינית מ'כסף צורי'. אם מדובר על 'כסף צורי' הוא צריך לשלם 100 זוז, אבל אם מדובר על 'כסף מדינה' הוא צריך לשלם רק 12.5 זוז.

אמר ליה הא אנא והא רבי יוסי הגלילי: לקמן יתבאר. אך קודם הגמרא מוכיחה מכאן שמשלם 'כסף צורי'.

מאי 'הא אנא והא רבי יוסי הגלילי': מה פשר המשפט הזה?

אם נאמר שכך הוא אמר לו: הרי אני ראיתי אותך תוקע באוזן, והרי רבי יוסי הגלילי אמר שהתוקע משלם מנה צורי, ולכן לך תשלם לו. אך אם כן נמצא ש'עד נעשה דיין' כלומר רבי יהודה הנשיא שהיה עד על התקיעה הוא גם הדיין עליה. אך קשה על כך מהברייתא דלהלן.

מקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינים: כלומר חלק מהסנהדרין יעידו בפני שאר הדיינים על הרציחה.

כולם עדים הם: כולם ראויים להיות עדים, ולכן הם לא יכולים להיות דיינים.

עד כאן לא קאמר רבי טרפון: מבארת הגמרא - רבי טרפון מודה שאין עד נעשה דיין, וכל מה שהוא חולק על רבי עקיבא זה רק האם דוקא עד בפועל לא נעשה

דיין, או אפילו מי שיכול להיות עד לא נעשה דיין. ואם כן כאן רבי יהודה הנשיא לכו"ע לא יכול להיות דיין, כי הוא גם העד בפועל על התקיעה.

תירוץ: כי תניא ההיא: הברייתא בסנהדרין מדברת על דיינים שראו את הרצח כלילה, ומכיון שלילה אינו זמן 'דין' הם צריכים להמתין למחר, אבל למחרת זה נחשב כאילו הם דנים על פי 'השמועה' ולא על פי 'הראייה'. ולכן צריך שחלק מהם יעידו בפני האחרים, כדי שיוכלו האחרים לדון על פי הראייה. אבל אם הם היו רואים את הרצח ביום, הם היו יכולים לדון על כך באותו היום, כי לדעת רבי טרפון עד כן נעשה דיין.

לענייננו, רבי יהודה הנשיא סבר כרבי טרפון, ומכיון שהוא ראה את התקיעה ביום הוא דן את התוקע באותו היום.

ואיבעית אימא: תירוץ נוסף - רבי יהודה הנשיא התכוין באומרו 'הא אנא והא רבי יוסי הגלילי' - אני סובר כרבי יוסי הגלילי. ובנוסף אמר לו: הרי יש עדים שמעידים עליך (דהיינו רבי יהודה הנשיא לא היה העד, אלא היו שם עדים אחרים).

הגמרא אמרה שרבי עקיבא סובר שעד אינו נעשה דיין.

קושיא: וסבר רבי עקיבא דאין עד נעשה דיין: והרי מהברייתא דלהלן מוכח לא כן.

מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים: הפסוק אומר שההכאה היתה ב'אגרוף' ללמד שדוקא במקרה שההכאה היתה בחפץ כזה כמו אגרוף, שניתן להביאו לבית דין ולאמוד האם המכה עשתה את החבלה, או שהגוף החלש של הניזק גרם לו להיחבל. אז החובל חייב אם יתברר שהאגרוף או האבן גרמו לכך. אבל אם החפץ (כגון האבן שבה היכה) נאבד מהעדים ואי אפשר להביאו לבית דין, החובל פטור.

אמר לו רבי עקיבא וכי בפני בית דין הכהו: שהם יודעים כמה מכות הוא היכה אותו, ועל איזה איבר הוא היכה אותו (על הרגל, או כנגד הלב שזה מקום מסוכן יותר)?

בית דין הולכין אצל בירה או בירה הולכת אצל בית דין: וכי התורה הזקיקה אותם ללכת אל הבירה ולאמוד האם הגובה של הבירה אמור להרוג את הנופל?

ועוד אם נפלה חוזר ובונה: וכי אם נחרבה הבירה (ובית דין לא ראו אותה), בית דין יצטרכו לבנות אותה מחדש כדי לאמוד את הנפילה?

אלא מה אגרוף מיוחד שהוא מסור לעדים: אלא באמת התורה סומכת על העדות של העדים, והם מספרים את פרטי המעשה. ורק במקרה שהעדים לא הספיקו לראות את האבן שזרק החובל, הוא פטור.

קתני מיהת אמר לו רבי עקיבא וכי בפני ב"ד הכהו וכו': הגמרא מוכיחה את הקושיא: משמע שאם היה מכה אותו בפני בית דין הדיינים היו יכולים לדון אותו, ולא היתה כאן בעיה של 'עד נעשה דיין'!

תירוץ: לדבריו דרבי שמעון התימני: רבי עקיבא ענה לרבי שמעון התימני לפי שיטתו (שעד נעשה דיין) אך הוא אינו סובר כמותו (אלא שעד אין נעשה דיין).